

Warszawa, 22-12-2025 r.

**BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich
Wojciech Brzozowski**

IX.517.1331.2025.NK

**Pan
Bartłomiej Łukasz Chmielowiec
Rzecznik Praw Pacjenta
ul. Płocka 11/13
01-231 Warszawa**

Szanowny Panie Rzeczniku,

przedmiotem zainteresowania Rzecznika Praw Obywatelskich jest wykonywanie przymusowych zabiegów lekarskich wobec osób osadzonych w jednostkach penitencjarnych. Niniejszym pismem, na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2024 r. poz. 1264), zwracam się do Pana z uprzejmą prośbą o zajęcie stanowiska w jednej z badanych przez Rzecznika Praw Obywatelskich spraw.

Przedkładana sprawa dotyczy procedury przymusowego dokarmiania stosowanej wobec pana Krzysztofa Szumilasa (ur. 1967 r.), który przebywa w izolacji penitencjarnej od 1993 r., odbywając karę dożywotniego pozbawienia wolności. Obecnie skazany przebywa w oddziale wieloprofilowym szpitala Aresztu Śledczego

w Bytomiu i nieprzerwanie od 13 lutego 2024 r. jest przymusowo karmiony na podstawie art. 118 § 2–3 Kodeksu karnego wykonawczego (k.k.w.)¹.

Stosowanie przymusowego leczenia w trybie art. 118 § 2–3 k.k.w. podczas pobytu w Oddziale Zewnętrznym w Strzelcach Opolskich

W dniu 5 lutego 2024 r. pan K. Szumilas poinformował funkcjonariuszy Służby Więziennej, że 2 lutego 2024 r. rozpoczął protest głodowy. Powodem odmowy przyjmowania posiłków było niezadowolenie skazanego z jakości świadczonej mu opieki medycznej i chęć wymuszenia przeniesienia do innej jednostki penitencjarnej. Stan psychiczny pana K. Szumilasa nie wzbudził zastrzeżeń konsultującego go psychologa. W dniu 9 lutego 2024 r. podczas badania w ambulatorium stwierdzono u skazanego ubytek masy ciała. Tego dnia osadzony zaprzestał przyjmowania również płynów.

W dniu 12 lutego 2024 r. Dyrektor Zakładu Karnego w Strzelcach Opolskich zwrócił się do Sądu Okręgowego w Opolu z wnioskiem w trybie art. 118 § 2–3 k.k.w. „o wydanie orzeczenia umożliwiającego wykonanie zabiegu sztucznego karmienia w stosunku do skazanego Szumilas Krzysztof (...) w związku z zagrożeniem u ww. zdrowia i życia”. We wniosku zawarto opinię dwóch lekarzy udzielających świadczeń medycznych w ambulatorium Aresztu Śledczego: „skazany prezentuje postawę autoagresywną i negatywistyczną, nie reaguje na podjęte próby motywujące go do zmiany zachowania, tym samym sprowadza dla siebie bezpośrednie zagrożenie dla zdrowia i życia. Proponujemy rozpoczęcie procedury sztucznego karmienia z dniem 13.02.2024 r. do odwołania”. Do wniosku załączono dokumentację osadzonego, zawierającą przedstawione powyżej informacje. W dniu 13 lutego 2024 r. Sąd Okręgowy przychylił się do przedłożonego mu wniosku: „Sąd Okręgowy w Opolu (...) postanowił orzec poddanie skazanego Krzysztofa Szumilasa (...) bez jego zgody odpowiedniemu zabiegowi lekarskiemu w postaci sztucznego karmienia w terminie niezwłocznie”.

W wyniku wydanego przez Sąd Okręgowy w Opolu postanowienia pan K. Szumilas został 13 lutego 2024 r. przetransportowany do Oddziału Wieloprofilowego Szpitala Aresztu Śledczego w Bytomiu.

¹ Art. 118 k.k.w.: „§ 2. W wypadku gdy życiu skazanego grozi poważne niebezpieczeństwo, stwierdzone co najmniej przez dwóch lekarzy, można dokonać koniecznego zabiegu lekarskiego, nie wyłączając chirurgicznego, nawet mimo sprzeciwu skazanego. § 3. W wypadku sprzeciwu skazanego o dokonaniu zabiegu orzeka sąd penitencjarny. Na postanowienie sądu przysługuje zażalenie”.

Stosowanie przymusowego leczenia w trybie art. 118 § 2–3 k.k.w. podczas pobytu w Areszcie Śledczym w Bytomiu

W Areszcie Śledczym w Bytomiu pan K. Szumilas był odżywiany zgodnie z normami dietetycznymi przez sondę zakładaną codziennie bezpośrednio do żołądka oraz otrzymywał dożylnie płyny. Pomimo to lekarze odnotowali u niego spadek masy ciała (zanik tkanki mięśniowej oraz tłuszczowej) – między lutym a majem 2024 r. skazany schudł z 78,9 kg do 67 kg, a jego wskaźnik BMI spadł z 22,4 do 18,96. W ocenie lekarzy nie należało wykluczać, że pan K. Szumilas powoduje u siebie wymioty, ograniczając w ten sposób przyswajanie dostarczonych przez sondę składników odżywczych. Jednocześnie skazany nieustannie podtrzymywał decyzję o prowadzeniu strajku głodowego.

Z tego powodu dwaj przyjmujący w szpitalu lekarze sporządzili 22 maja 2025 r. opinię, w której wskazali, że „dalsze sztuczne karmienie z całą pewnością doprowadzi do całkowitej degradacji organizmu oraz nieodwracalnych zmian biochemicznych i somatycznych, co ostatecznie może skutkować załamaniem stanu zdrowia, włącznie ze zgonem pacjenta”. Po konsultacji z Poradnią Żywienia Pozajelitowego w Wojewódzkim Szpitalu Specjalistycznym nr 4 w Bytomiu lekarze zarekomendowali założenie panu K. Szumilasowi przezskórnej gastrokopii endoskopowej (PEG), która umożliwia podanie pokarmu bezpośrednio do żołądka. Ogólny stan zdrowia osadzonego określono przy tym jako stabilny.

Powyższą opinię załączono do wniosku Dyrektora Aresztu Śledczego w Bytomiu z 22 maja 2024 r. skierowanego do Sądu Okręgowego w Katowicach o wyrażenie zgody na „wykonanie stosownej procedury medycznej umożliwiającej odżywianie”. W późniejszym terminie (29 maja 2024 r.) sądowi przedłożono również opinię psychologiczną o skazanym, w której wskazano, że prowadzony przez niego protest głodowy ma charakter instrumentalny i pozostaje bez związku ze stanem psychicznym osadzonego. Wskazano w niej, że konsultujący osadzonego lekarz psychiatra nie stwierdził podstaw do stosowania farmakologii. W opinii podano również, że osadzony nie jest zainteresowany omówieniem konstruktywnych działań, które umożliwiłyby zmianę jego sytuacji.

Podczas rozprawy w przedmiocie rozpatrzenia wniosku (6 czerwca 2024 r.) Dyrektor Szpitala Aresztu Śledczego w Bytomiu poinformowała sąd, że obecnie skazany karmiony jest nową odżywką – podawana mu jest ona sondą przez nos. Z uwagi na oczekiwanie na rezultaty nowego sposobu leczenia Dyrektor Szpitala zwróciła się do sądu o odroczenie rozprawy na dwa tygodnie. Osadzony podtrzymał wolę prowadzenia strajku głodowego.

Rozprawę wznowiono 20 czerwca 2024 r. Dyrektor Szpitala złożyła wtedy sprawozdanie ze stanu zdrowia pana K. Szumilasa. Wskazała, że „osadzony w dalszym ciągu karmiony jest przez sondę, przybiera na wadze. (...) Staramy się po podaniu pokarmu obserwować osadzonego, by nie spowodował wymiotów. Skazany nie narzeka na sposób odżywiania. (...). Parametry życiowe są w miarę stabilne, taki sposób odżywiania może trwać kilka miesięcy. (...) Wydaje się, że na chwilę obecną nie ma potrzeby zmiany sposobu odżywiania na założenie przezskórnej endoskopowej gastrostomii (...)”. Obecny na posiedzeniu pan K. Szumilas poinformował sąd, że nie zamierza przerwać głodówki.

Po przeprowadzeniu rozprawy Sąd Okręgowy w Katowicach wydał 20 czerwca 2024 r. postanowienie, w którym czytamy: „stosować nadal w stosunku do skazanego Krzysztofa Szumilasa s. Kazimierza bez jego zgody zabieg lekarski w postaci przymusowego sztucznego karmienia w Oddziale Wewnętrznym Aresztu Śledczego w Bytomiu do czasu ustania niebezpieczeństwa dla jego zdrowia i życia”. W uzasadnieniu postanowienia sąd doprecyzował, że przymusowe karmienie ma odbywać się w sposób dotychczasowy.

W dniu 15 lipca 2024 r. Dyrektor Szpitala Aresztu Śledczego w Bytomiu przygotowała opinię o stanie zdrowia skazanego. Wskazała, że jest on stabilny, lecz z uwagi na „długoterminowe procesy oraz możliwe powikłania wynikające ze zgłębnikowania żołądka” zwrócono się do sądu z prośbą o wyrażenie zgody na założenie panu K. Szumilasowi PEG pomimo braku jego zgody. Wskazano przy tym, że „zabieg ten wydaje się być niezbędny w celu utrzymania osadzonego przy życiu”.

Na podstawie powziętej informacji Sąd Okręgowy w Katowicach wszczął postępowanie w przedmiocie zmiany sposobu leczenia skazanego w trybie art. 118 k.k.w. W dniu 19 lipca 2024 r. sąd postanowił „zastosować w stosunku do skazanego Krzysztofa Szumilasa s. Kazimierza bez jego zgody zabieg lekarski w postaci przymusowego sztucznego karmienia w Oddziale Wewnętrznym Szpitala Aresztu Śledczego w Bytomiu poprzez wykonanie przezskórnej endoskopowej gastrostomii do czasu ustania niebezpieczeństwa dla jego zdrowia i życia”.

Implantację PEG zrealizowano 25 lipca 2024 r. W dniu 3 sierpnia 2024 r. pan K. Szumilas został wypisany ze szpitala, lecz z uwagi na sztuczne dokarmianie pozostał zakwaterowany na oddziale medycznym. Osadzony podejmował działania mające na celu zapobiegnięcie dostarczaniu mu pokarmu – uszkadzał urządzenie PEG (6 sierpnia 2024 r.), prowokował wymioty (16–17 grudnia 2024 r.) oraz upuszczał preparat odżywczy do toalety (19 i 21 grudnia 2024 r.). Później podobnych zachowań nie odnotowano.

W dniu 21 października 2025 r. przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich wizytowali Areszt Śledczy w Bytomiu. Odbyli wtedy indywidualną rozmowę z panem K. Szumilasem, który nadal był karmiony poprzez sondę PEG – dwa razy dziennie otrzymywał odżywkę dietetyczną, którą samodzielnie podłączał. Wizytujący odbyli również rozmowę z Dyrektorem Szpitala. Zapytana o perspektywę co do zaprzestania przymusowego karmienia wskazała, że nie widzi takiej możliwości z powodu stałej deklaracji skazanego w zakresie odmawiania przyjmowania posiłków. Wyraziła również wątpliwość, czy pan K. Szumilas kiedykolwiek będzie mógł powrócić do zwykłego odżywiania się, ponieważ podczas prawie dwuletniego okresu sztucznego karmienia w jego przełyku mogły zajść uniemożliwiające to zmiany.

Wątpliwości Rzecznika Praw Obywatelskich

Analizując sprawę pana K. Szumilasa, nie sposób nie powziąć wątpliwości co do długotrwałości stosowania wobec niego przymusowego karmienia. Każdy pacjent – niezależnie od tego, czy jest pozbawiony wolności, czy też nie – ma prawo do odmowy leczenia². Prawo to może podlegać ograniczeniom, jednak wyłącznie w ramach przewidzianych w przepisach ustawowych – m.in. ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta, ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego czy ustawy z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi³.

W przypadku osób pozbawionych wolności ramy te wyznacza także art. 118 k.k.w. Zważywszy, że przepis ten dopuszcza dokonanie koniecznego zabiegu lekarskiego (w tym chirurgicznego) mimo sprzeciwu skazanego, w wypadku gdy jego życiu grozi poważne niebezpieczeństwo, brak jest uprawnienia do dokonania zabiegu lekarskiego wbrew woli osadzonego, gdy jego stan zdrowia stanowi „zwyczajne” niebezpieczeństwo dla jego życia. Ponadto działania medyczne podjęte wbrew jego woli powinny być niezwłocznie przerwane, gdy zagrożenie dla życia osadzonego nie jest już definiowane jako poważne.

Od początku stosowania procedury z art. 118 k.k.w. pan K. Szumilas podtrzymuje deklarację o odmowie spożywania posiłków. Brak jest zatem

² Pacjent ma prawo do wyrażenia zgody na udzielenie określonych świadczeń zdrowotnych lub odmowy takiej zgody, po uzyskaniu informacji w zakresie określonym w art. 9 – art. 16 ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (Dz. U. z 2024 r. poz. 581).

³ Por. art. 19 ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta; art. 21–24, art. 29–30, art. 33–34 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego; art. 34 ustawy z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi.

jakiegokolwiek horyzontu czasowego dla zakończenia jego sztucznego odżywiania. Jednocześnie Rzecznik odnotował, że w ocenie prowadzącego leczenie lekarza zachodzi obawa, iż niedługo po zakończeniu przymusowego karmienia skazanego konieczne będzie ponowne uruchomienie procedury z art. 118 § 2–3 k.k.w. oraz założenie osadzonemu urządzeń służących karmieniu dojelitowemu.

W związku z powyższym będę zobowiązany za zajęcie przez Pana Rzecznika stanowiska w przedstawionej sprawie indywidualnej pacjenta żywionego przymusowo.

Z poważaniem

Wojciech Brzozowski

Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

/-wydano i podpisano elektronicznie/